ހިދާޔަތުގެ ދަގުވަސީ
ތިސާޖަރުގަހޮ:

قل إن هدى الله هو الهدى

ގަމަސްރާނު 1441

ސިނާޢަތުގެ ތަރައްޤީ

ހިސާބުތަކެއް:

بسم الله الرحمن الرحیم

ހިދާޔަތުގެ މަގު ވަނީ ރިސާލަތުގައެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ ، وَعَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِين

ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ގެ ޤަޢުލުފުޅުން ފަލާޙާގެ ދެވަނަ ޙުކުމު ކުރުމުގެ ފައިދާ އިންތިހާއަށް މުހިއްމު ކަމުގައިވެއެވެ. ކައްޓަވާއިވާމަން ހުރި އެއަން އަކީ އެގޮތުގައި ކުޅަ ރިސާލަތުން ލިބިގެން ދެނެގަތުމަށް ބޭނުންވާނެއެވެ. މިއީ އަޅުގަނޑުމެން އިލާހަކަށް ދެނެގަންނަވައި الله އަށް ބަލުފުޅުގެ ތެރޭގައި ޝުކުރުވެރިވުމެވެ، އަދި އަޅުގަނޑުމެން މި ދީނުގައި ހުރި ތަޢުލީމުތަކުގެ އިންތިހާއަށް މުހިއްމު ކަމުގައިވެއެވެ. އެއީ ހިދާޔަތުގެ އަސްލަކީ الله سبحانه وتعالى އެވެ.

މި ކަމުގައިވެސް ބިނާވެގެން މަގު ދެއްކެވުމާ ގުޅޭ ސަބަބުތަކުގެ ބުނުންތަކެއް ކަމެއްގާ، ކަމުގެ ބޭނުންކުރުން ފަހަރެއް "الخالق" އޮޅިގަން، އިލާހުކަން ރަސޫލުންގެ ކުރިން، އިސްލާމަށް ވަކި ހުރިހަ ދަރުބާރުގެ އަޅުން ތަޢުލީމުކަމަށް ބޭއްވުމާއި ދިރުމުގެ މަޖުބޫރުވެއެވެ. އެހެންވީ ގޮތަށް ވާހަކަ ކަމަކީ "އިލާހުކަމުގެ" ކުރިއަށް، ބަލައި ހުރުމުގެ މަޖުބޫރުކަމާއި އަދި ވަކިވެރިކަމުގެ ޢިލްމު އިނގެންޖެހޭ ކަމަށް އެބުރިން ތަޢުލީމުކުރެވެ. އެހެންކަމުން މި ނުކުތާގެ ތަފްސީލު ދަރުސްތަކުގައި ކުރިމަތިލާ ސުވާލުތަކުން، ދަރުބާރުގެ ތެރެއިން ދެނެގަތުމަށް ކަމެވެ. އެއީ އެނގޭ ދަރުސްތަ އެގޮތަށް އެންމެހައި މަގުފަހިކުރުންތަކަށް

ސަލާމަތްކަން، އަހުލުސް ސުންނަތުގެ ޢަޤީދާއި ޢަމަލުގެ ހިދާޔަތުގެ ތެރޭގައި ޤާބިލު ކުރުމަށެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ -قدس الله روحه- މަޖްމޫޢު ފަތާވާގެ 2ج ގެ ص1 ގައި ވިދާޅުވިއެވެ: "އެންމެ ފުރަތަމަ ޤަވާއިދަކީ: އިލާހީ އިލްމުގެ އަސްލާއި އޭގެ ފުރޫޢާއި އޭގެ އެންމެ ފުރަތަމަ ދަލީލަކީ (އިލާހީ ވަޙީގެ ގޮތުގައި) الله އާއި އެއިލާހުގެ ރަސޫލަން އިމާންވުމެވެ. އަދި ރަސޫލު ﷺ ދަރުސްގައި އެވަނީ: 'އެކަންތައްތަކުގެ ފުރަތަމަ الله ބާވައިލެއްވި ވަޙީއެވެ.'

(އަހަރެން ބުނަމެވެ. މިތާގައި ޝާހިދު ފުރުޤާނާއި ރަސޫލާ ﷺ އޮތް ފުރަޤާން ބަޔާންކުރެވެ.) ދެން އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله މި ވިދާޅުވި ބަސްފުޅަށް ތަފްޞީލު ގެންނަވިއެވެ. އެއީ ނަބިއްޔުންގެ ހާލު ބަޔާންވާ ކުރެއްވިފަދައިންނެވެ. "މިކަންތައްތަކުގެ ފުރަތަމަ އަޅުގަނޑުމެން ދަޢުވަތުދޭނީ މިސްކީނުންނާއި ހަނދުގާރަ ކުރުމަށެވެ. އެއީ لا إِلَهَ إِلا الله އަށް (الله ފިޔަވައި ބައެއްވެސް އަޅުކަންވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށް) އަދި މުޙައްމަދަކީ الله ގެ ރަސޫލުކަމަށް އެވެރިން ހެކިވެދެއްވަން ދަޢުވަތުދިނުމެވެ. އެފަދައިން އެވެރިން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: މިކަންތައްތަކުގެ ފުރަތަމަ އެވެރިންގެ ޤައުމު މުދަލުވެސް އޮޅުން ރައްކާތެރިވެވޭނެވެ. އެހެނަސް (ޝަރުޢީ) ބަސްދުލާއި ލިބިގެންވަނީއެވެ."

އަހަރެން ބުނަމެވެ. މި ބަޔާނަކީ ސަލަފުވެރިންގެ އެންމެ ގަދަ ދަރަޖަ، މުތަވާތިރުން، އިތުރު އެކަކަށްގެ ފަރަން އެމީހުން ސަޙާބީންނެއްގެ އަރިވުން ވާރިދުވެފައިވާ ބަޔާންތަކެވެ. އަދި މިރިވާޔަތްތަކުގެ ފުރިހަމަ ތަރުޖަމާ، އަޅުގަނޑުމެން ބަސްފާތުގެ ޙަދީޘުގެ ދިރުވި ޙަދީޘުތަކުގައި އަހަރުމެންނަށްވާނީ

ބަޔާންކޮށްދެއްވެ. އަދި ބަޔަށް ރިވާޔަތްތަކުގައި "...އަދި ނަބާދުކޮށް ޖަހާލާ ނުބެލުމަށް ދޫކޮށްލުން" މިފަދައިން އިތުރުވެފައިވެއެވެ. ކޮންމެއަކަސް ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ ؒ ގެ ނުކުތާއަކީ، އަބަދުހި އިޔާދު، އެ އިޔާދުގެ ނަބިއްޔަން އަމުދުކުރައްވައި އިންސާނުން އެންމެ ފުރަތަމަފެށި، ޝަރީޢަތުގެ (ތަފްޞީލުގެ) ކަށިމަތަން ބޭނުންތެރިކަމެވެ.

ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިތުރަށް ވިދާޅުވިއެވެ:

اللّٰه تَعَالَىٰ ވަޙީކުރައްވިއެވެ. ((قُلْ إِن ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي...)) [1] "ވިދާޅުވާށެވެ. މިމަސްލަހަތުގެ ފުރު މަގުފުރެދިއްޖެނަމަ، ފުރު އެއީ މިމަސްލަހަތުގެ ފުރުގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ ގެއްލުމަކެވެ. ދެއްކުމުން ކުލެވެ. އަދި މިމަސްލަހަތުގެ ފުރު ހިދާޔަތުލިބި ފެއްދިމަ (އެބަހީ: ތެދުމަގު ލިބިއްޖެނަމަ)، އެއީ މިމަސްލަހަތުގެ ފުރުގެ ރައްބުގެ ވަޙީގެ ސަބަބުންނެވެ."

އަދި اللّٰه تَعَالَىٰ ވަޙީކުރައްވިއެވެ. ((وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ)) [2] "އަދި އެ އިލާހު، ތިބާ ނުންނަގުގެ ތެރޭގައި ވަނިކޮށް ހޯއްދަވައި، ތެދު ހިދާޔަތް ދެއްކެވި (ނުން ހޯއްދަވާ؟)"

އަދި އެއިލާހު تَعَالَىٰ ވަޙީކުރައްވިއެވެ. ((نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَـذَا الْقُرْآنَ وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ)) [3] "މިވަންاللّٰه ކަލޭގެފާނަށް މި ދެއްވާ ޤުރުއާނުގެ ވަޙީއިން މިވަންاللّٰه

[1] سبأ 50

[2] الضحى7

[3] يوسف3

ކަލޭގެފާނަށް (އިރުގެ) ވާހަކަތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހޫދުއިތުރުވުގެންވާ ވާހަކައެއް ކިޔައިދެއްވަމުއެވެ. އަދި މިއީ، މީގެ ކުރިން ކަލޭގެފާނަކީ މިޒާތުގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް އެނގިވަޑައިގެން ނުވާ (ޢާމިއު) ބޭފުޅެއްކަމުގައި ވީހިނދުއެވެ."

އެހެންކަމުން އެކަލޭގެފާނީ އާދިޔުންގެ ތެރެއިންވީ ބޭކަލެއްކަމުގައި އެގޮތް ހަބަރުދެއްވިއެވެ. އަދިވެސް الله تَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَنْ نَّشَاء مِنْ عِبَادِنَا))[4] "ހަމައެފަދައިން ތިމަންالله ގެ ރަސޫލުފާނަށް ރޫޙު (އެބަހީ ވަޙީއެއް އަދި ރަޙްމަތެއް) ތިމަންالله ކަލޭގެފާނަށް ފޮނުއްވީއެވެ. ކަލޭގެފާނަކަށް އެނގޭކަށް އީމާނަކީ ކޮބައިކަމެއްވެސް އެނގިވަޑައިގެންނުވަނީއެވެ. އެހެނަސް (ޤުރުއާން އަކީ) ނޫރެއްކަމުގައި ތިމަންالله ލައްވަވައި، ތިމަން اللهގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ތިމަންالله އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ހިދާޔަތް ދައްކަވަމުއެވެ."

އަދި ޞަޙީޙު ބުޚާރީގައި، ނަބިއްޔާ ﷺ އަވަހާރަވުމުން، އުމަރު رضي الله عنه ދެއްވި ޚުޠުބާގައިވާ (ގެންބައިމު ތަކުއްގެ) ވާހަކައިވެއެވެ. "الله ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާއަށް މިޤުރުއާން ހިދާޔަތް ދެއްކެވިއެވެ. އެހެންކަމުން މީގައި ވަރުގަދަކަމާ ތިބޭފުޅުން ހިފަހައްޓަވާށެވެ." އިބުނު ކަޘީރު رحمه الله ގެ ބަސްތަކުގެ މާނަކުރައްވާފައި ނިމުނީ.

[4] الشورى52

އަހުރެން ބުނަމެވެ: މިއަށްދާ ދަލީލުތަކުން އިބްނު ތައިމިއްޔާ ﵀
މިބަޔާންކުރައްވަނީ ރަސޫލު ﷺ ގައުމަށް ހިދާޔަތް ދެއްވުމީ الله تعالى،
އެއިލާހުގެ ވަޙީބަސްފުޅުންކަމެވެ. އަދި اللهގެ ކަލާމްފުޅު މީސްތަކުންގެ
މައްޗަށް ފޮނުއްވެވީ އެގެން ހުއްޖަތް ޤާއިމުކުރެއްވުމުގެ ޒިންމާ އުފުއްލަވަނީ
ރަސޫލުންނެވެ. އެހެންކަމުން މީސްތަކުންގެ މައްޗަށާ ފުރަތަމަ ވާޖިބަކީ
الله އާއި ރަސޫލަށް އީމާންވުމެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ ﵀ ދެން އިޝާރަތް ވިދާޅުވިއެވެ. "އަދި
ރަސޫލުންގެ ފުރުން (މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް) ހުއްޖަތް ޤާއިމުކުރެއްވުން
ކަލާމުގެ ފުރުޤާނުގައި ދިނަގުނަލާން (ދަލީލު) ވެއެވެ. (ހުއްޖަތް
ބުނެވި، އެއެއްކަލާން ވަރު ބަޔަކާއި އުޛުރު ފަހުދު ނުކުރެވޭނެ ދަލީލު
އާއި ބުރުހާނަށެވެ. މާނައީ 'ހުއްޖަތް' އުޛުރެއްގެ މައްޗަށް ޤާއިމުވެއްޖެ
މިހަލަން ޤިޔާމަތް ދުވަހުން الله ބަޔާންކުރައްވައި ދެއްކޭނެ އުޛުރެއް އަދި
ފަހުދު ކުރެވޭނެ އާދަރެއް ނުވެއެވެ.)
މިކަމުގެ މިސާލަކީ، الله تَعَالَىٰ ގެ މި ވަޙީބަސްފުޅެވެ. ((لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ
عَلَى اللهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ)) [5] "....އެއީ ރަސޫލުންނަށް ފަހު
މީސްތަކުންނަށް الله ގެ މައްޗަށް (އެއިލާހުގެ ބަޔާންކުރައްވައި) ދެއްކޭނެ
އިތުރު ބަހާނާއެއް ނުބެއްވުމަށްޓަކައެވެ."
އަދި އެއިލާހު تَعَالَىٰ ގެ ވަޙީ: ((...وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولاً...)) [6]
"އަދި ރަސޫލަކު ފޮނުއްވުމާއި ހަމައަށް (އެބަހީ: އެބަލާތަކުންގެ ހުއްޖަތް

---

[5] النساء 165

[6] الإسراء15

އެވެރިންގެ މައްޗަށް ޙުއްޖަތް ޤާއިމުކުރެއްވުމަށް ފަހުގައި މެނުވީ) މިކަން އިލާހު އެމީހުންނަށް ޢަޛާބު ނުކުރައްވާ ހުރީއެވެ."

އަދި އިލާހު تَعَالَىގެ ވަޙީ: ((وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُم بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَى))[7] "އޭގެ ކުރިން (އެބަހީ ރަސޫލުންގެ ޙުއްޖަތުގެ ކުރިން) މިކަންﷲ އެމީހުން މިކަންﷲ ގެ ޢަޛާބުން ހަލާކު ކުރެއްވިނަމަ އެމީހުން ބުނާނެތެވެ. އަހަރެމެންގެ ރައްބެވެ! ތިބާ އިލާހު އަހަރެމެންނަށް ރަސޫލަކު ފޮނުއްވިނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން ތިބާ އިލާހުގެ އާޔަތްތަކަށް ތަބާވީހެވެ."

އަދި (މިއާޔަތަށް ބަލާ) މިހެން ވަޙީކުރެއްވުމާއި ހަމަހަމަކޮށް: ((وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى حَتَّى يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا...))[8] "ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ވެރި ރައްބު، އެއްވެސް އަވަށެއް، އޭގެ މެދުން ރަސޫލަކު ފޮނުއްވުމަށް ފަހުގައި މެނުވީ (ޙުއްޖަތް ޤާއިމުކުރެއްވުމުގެ ކުރިންނެއް) ހަލާކެއް ނުކުރައްވައެވެ."

އެހެންކަމުން ބުނަމެވެ. މި އާޔަތަކީ އަހަރެމެން މިއާއިމެދު ވިސްނާ ﷲއަށް ބިރުވެރިވެ ރުޖޫޢަވުން ބަހުގެ އާޔަތެވެ. އެހެނީ މިއުއްމަތުގެ މައްޗަށް ވަނީ ﷲގެ ރަސޫލު މުޙައްމަދު ﷺ ގެ ޙުއްޖަތް ޤާއިމުވެފައެވެ. އަދި ރިސާލަތުން އިލާހުގެ ގަދަފަދަ ޢަޛާބުގެ އިންޒާރުކުރެއްވީ މި ޤަރުނަކީ މީގެ 15 އަހަރު ކުރިން، ޖުމްލަ 26 އަހަރު ދިޔައީއެވެ. އަހަރެމެންނާއި ކަނޑައެޅި އުޅުނު ރިޔާސަތުގެ މަރުކަޒެއް

[7] طه134

[8] القصص 59

ކުރިންކަންތައްވެއެވެ.[9] އުދުވަރު އެކަސްޖެގެ ތޮށްގަނޑު އަތަށި ރަނގަޅަށް ފަރަދުވެ، ހުރިހުންނިވިއިރު އެތަންތަން ވިހާހާވެ މިއަދާހަމައަށް އެއިރާގުގެ ކާޔާގެ އަތަޑުރުން އެތަންތަންވަނީ ހަލަފަސް ކުރައްވައި، އަދި އެއިރާދާވަނީ ވިސްނާ ފިލުރުލާ ބަހަކަން ފުރިބަދު ދެއްވާފައެވެ. اللّٰه تَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: ((فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ))[10] "އަދި އެހެނދުނު ހެނދުނާއި އެމީހުންނަށް (ޞައިޙާ) ބިރުވެރިކަމެއް (ގަދަފަދަ އަޑެއް) ޖެހުނެވެ. ދެއްވުނެވެ."

އަދިވެސް އެއިރާދަ تَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: ((فَمَا أَغْنَى عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ))[11] "އަދި އެމީހުން ހޯދިހައި ދުއްސަހިލާމަށް، އެމީހުންނަށް (އެކަލާނގެ) މިންޖެއް ނުކުރެވިއެވެ."

ނަވަވީ އެޙީދިފިރިލަހަން 15 އަހަރު ފުރުން ޖިސްވަބު 26 އަން އަހުރުގެ ހުރިހިނަން ތޮފުރުވިއިރު، ދުންލާރާބާއި ފާހިޝައްޔަތުގެ އިމުރުން، اللّٰهގެ ދީނާއި އެއިރާދާގެ ރަސޫލުން ހަމަޖެހުން ފާރުލަން ބޮޑުގޮއްގައި އިމުރުވެފައިވަނިކަން، اللّٰه تَعَالَى އެއިރާދާގެ ކުލުދުންވަންމަތުގެ ނިޝާނެއް ހާމަކުރެއްވި އިރުގެ އަލިކަން ފަޅުގަނޑު ކުރައްވައި އިރު ކާމިއައް، ފުށުގަނޑު އުމުރި އެރި ގަޑިއަން ދެއްކާވާފައި ވަނިކަށެވެ. اللّٰه ގެ ނިޔާ އެއިރާދަ އުދުޔަތްވާ ވަފާތުކަން ފަސްކުރައްވައިވެ. އެހެނަސް، އެ އިރާދާގެ ފުރުސަތުކަންފަދަ ދުން ނިސްމަތާ

[9] https://t.me/qalandhar/389

[10] الحجر83

[11] الحجر84

ނިޔާ ގަދަރަދަވެގެންވެއެވެ. އެއިޔާރު تَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: ((أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ◉ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاء صَبَاحُ الْمُنذَرِينَ ◉ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ)) [12] "އެމީހުން ތިމަން އިލާހުގެ ޢަޛާބު އަވަސްކުރުމަށް އެދެނީހެއްޔެވެ؟ އެހެންކަމުން އެބާވައިލައްވާ ހިނދު، އެމީހުންގެ ދަރުބާރަށް، އިންޒާރު ދެވުނު މީސްތަކުން ހެނދުނު ވާނީ ނުބައި (ހަލާކުގެ) ގައެވެ. އެމީހުންނަށް ބަލާށެވެ. އެމީހުން (ޢަޛާބު) ދެކޭހިނދަކުއެވެ." [13]

ކޮންމެއަކަސް، އަހަރުމެންގެ މަދުރަސާއި، ރަސޫލުންގެ ހުއްޖަތް މީސްތަކުންނަން ކަނޑައަޅުއްވާ ކަލާމެވެ. އިބްނު ތައިމިއްޔާ ﵀ އިޝާރަތް ވިދާޅުވިއެވެ.: الله تَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ)) [14] "އެއަށް (އެބަހީ ނަރަކައަށް) ޖަމާޢެއް ގެނެވޭ ކޮންމެ ހިނދަކު އޭގެ ދޮރުވާން ވިދާޅުވެތެވެ. ކަލޭމެންގާތަށް އިންޒާރު ދެއްވާން ރަސޫލަކު ވަޑައިނުގަތީ ހެއްޔެވެ.؟"

އަދިވެސް الله تَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاؤُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ...)) [15] "އަދި ކާފަރުވި މީހުން ބައިގަނޑު ބައިގަނޑުން ޖަހަންނަމައަށް ގެންދެވޭނެއެވެ. އެމީހުން އޭގެ ގާތަށް ގެންދެވޭ ހިނދު އޭގެ

---

[12] الصافات 176-178

[13] މިޔުން ޔޫސުފިޔާވަނީ، ދުނިޔެއަށްވުރެ ބިރުވެރިކަމެއްގެ ސިފަގައި ކޮއްޗާ ހަމަވުމުގެ ދުރު ހަމަޖެހޭކަށް ކުރިންނެވެ.

[14] الملك 8

[15] الزمر 71

ދުރުވެއް ހުރުވޫ ހުއްޓެވެ. އަދި އޭގެ ހަޤީގަތުން އެއްކަނޑަށް ބޭނުންވެވެ. ކަށަވަރުގެ ތެރެއިން ކަށަވަރުކަމަކަށް ރަސޫލުން ނުފޮނުއްވާ ހުރިތޯ؟.."

އަދިވެސް އިލާހު تَعَالَىٰ ގެ ވަހީ: ((يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالإِنسِ...)) [16] މިއާޔަތުގެ ނިހާޔަތަށެވެ.

މި ސަވަބަބަންޖަކައި، ސުވާލުގެ ޖަވާބު އެކުލެވިގެންވާ ބާބުތަކަށް ތަފްސީރު އިމާމުންގެ ބައިގަނޑެއް، އެދޮތި ބާބުކަން ބޭނުންވުމުގައި، އިޖުމާގެ ބައި އެކުލެވިގެންވާނަމަ: ބާބުވެއް ފަތަވާތަކުގައިވާ "އިޖުމާއި އިމާން" ކަމުގެ އަސްލުގެ ބާބުންނެވެ. އެއީ އަލްބުހާރީ ﷺ އެކަށައެޅުމުގެ ބަޔާން ފަތަވާތަކުގައިވާ ފަރަދިން "ވަހީ އާއި އިޖުމު ބާބުވަނީ ޖެހިފައިވޭ" މި ބާބުންނެވެ. އެހެންކަމުން އޭގައި އިޖުމު ބާބުވަނީ ޖެހިފައިވޭ (ސޫރަ) ގެތެރި، އަދި ރަސޫލު ﷺ އަށް އިމާންވުން ފަރަދިވެއް ގެންނެވުމެވެ. ދީން އެކަށަވަރު ބާބު ޖެހިފައިވާ "އިމާނާއި ބަހީ ފަތާ" މިއަށެވެ. އޭގައި ރަސޫލު ﷺ އެގެންނެވި އެއްކަލަން އިމާން ނަމާދުމުގެ (ވަހީ) ނަންގަނޑުވުނެވެ. އެއަށްފަހު ދީން ބާބު ގެންނެވި "އިޖުމާއި ބަހީ ފަތާ" މިއަށެވެ. އެއީ އަކަށަވަރާ ގެންނެވި އެއްކަލަ މަރުދިޔަވަލަން ދީނުގެ ތަފްސީލުގެ މަކަލަށެވެ. އެހެންކަމުން އަކަށަވަރާ (ސޫރަތުން ބަޔާނު) ތަރުތީބު ކުރެއްވި ބަޔާނުން ތަރުތީބުވެގެންނެވެ. (އެބައި: އެންމެ ފުރަތަމަ ދަރުސް އައީ އެއްގޮތް ތަރުތީބުވެގެންނެވެ). ހަމަ އެފަދައިން "އަޤީދާސްނަދު" ބާބުވެ

[16] الأنعام 130

(ޙަދީޘް އިލްމުގެ އިމާމް) އަބޫ މުޙައްމަދުއް ދާރިމީ: އެކަލޭގެފާނުގެ ފޮތް ފޮތުގައި: "ސަޙީޙުގެ ދަރަޖައެއް" މިފަދައިންނެވެ. އަދި ކޮށްޓޮށްގެއި އެ ކަނޑައަޅުއްވައި އެޤީދާގައި ދިނުމަށް ކުރައްވާފައެވެ. (ދިރާސާ ބަލާނަވާނީ) މި ދަރަޖައިގެ ޙަދީޘްތަކަކީ، މުސްލިމް އާއި އަލްބުޚާރީ އެކަމަ (ޙަދީޘް އިލްމުވެރި) ޤަބޫލުކުރެއްވި ޙަދީޘްތަކަށެވެ. މިސްކީން އަދިމުރެ ބިން ހަދާބަލާ، މި ދަރަޖައިގެ ޙަދީޘްތައް އެކަމަ ޤަބޫލުކުރާ ޙަދީޘްތަކަށް (ޤަބޫލުކުރާއިރު ޙަދީޘްތަކެވެ). އެހެން އެހެން ޙަދީޘްތަކުގެ ޙަދީޘް އިލްމުގެ އިމާމުންގެ ތަޞްދީޤުކުރުމެއް ލިބިފައިވާ ޤަބޫލުކުރާ ޙަދީޘްތަކެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ رَحِمَهُ ٱللَّٰه އިމާމުން ވިދާޅުވިއެވެ: "އެހެން ކަމުން، އިލްމު އާއި ހިދާޔަތުގެ އަސްލަކީ: ޤުރްއާން (އެބަހީ: ޤުރްއާނާއި) ސުންނަތެވެ (ރަސޫލުގެ އިތުރުން) އަދި ބަޔާންކުރާ "ރިސާލަތުގެ އިމާންވުމެވެ." ރިސާލަތުގައި- އެބަހީ: ޤުރްއާނާއި ރަސޫލު ﷺ އުނގަންނަވައިދެއްވި ޙިކުމަތުގައި ހިދާޔަތުގެ މަގުކަމުގެ ދެއްކެވުން ދިނުމަށް (ޤުރްއާނުގައި) ނިކަނު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި މާތްﷲ އަންގަވާ تَعَالَىٰ ވަޙީ: ((ذَلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ)) [17] "މިއީ އުނގަންނަވައިދެއްވާ ފޮތެވެ. ތަޤްވާވެރިންނަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާ ފޮތެވެ."

[17] البقرة 2

އަދި އިލާހު تَعَالَىގެ ވަޙީ: ((هَـذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ))[18] "މިއީ އިންސާނުންނަށް ބަޔާންކޮށްދިނުމެވެ. އަދި ތަޤްވާވެރިންނަށް ހިދާޔަތާއި ނަސޭހަތްދިނުމެވެ."

އަދިވެސް އިލާހު تَعَالَىގެ ވަޙީ: ((إِنَّ هَـذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ...))[19] "ހަމަކަށަވަރުން މި ޤުރުއާން އެންމެ އަދުލުވެރި ގޮތް އެންގެވުމަށް ހިދާޔަތް ދެއްވައެވެ."

އަދިވެސް އިލާހު تَعَالَىގެ ވަޙީ: ((...وَأَنزَلَ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ ۞ مِن قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ...))[20] "އަދި މީސްތަކުންނަށް ހިދާޔަތަށް ތޯރާގެ ކުރިން ތައުރާތާއި އިންޖީލު ބާވައިލެއްވިއެވެ."

އަދި އިލާހު تَعَالَىގެ ވަޙީ: ((كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ))[21] "(މިއީ) އިލާހު ކަލާގެފާނަން ބާވައިލެއްވި ފޮތެކެވެ. އެއީ (މަގުފުރެދުމުގެ) އަނދިރިކަމުން، (ހިދާޔަތުގެ) އަލިކަމަށް އެންގެވުމަށް މީސްތަކުން، އެމީހުންގެ ވެރި ރައްބުގެ އިޒުނަ އާއިއެކު، ނެރުއްވުމަށެވެ."

އަދި އިލާހު تَعَالَىގެ ވަޙީ: ((فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ۞ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى))[22] "އެއަރުވާނަން، ތިމަން އިލާހުގެ ފުރުން

---

[18] آل عمران 138

[19] الإسراء 9

[20] آل عمران 3-4

[21] إبراهيم1

[22] طه 123-124

ހިދާޔަތެއް ތިރީބަހިމުންނަން އަހިސްތިރިނަމަ، އެ ހިދާޔަތަށް ތަބާވުމުގެ ވިޔަފާ، މަގުދައްކައިދިނުމުގެ ޙައްޤުވެރިއެއް ނުވާނެ، މަގު ދެއްކުމުގެ ބާރު އަދި ހިތް ނަބިއްޔާއަށްވެސް ކުޅަދާނަކަމެއް ނުވެއެވެ.

އަދި ތިމަން އިލާހުގެ ދީނުގެ ﷺ އަނބުރައި ފުރަގަސްދީފި މިހާ، ހަމަކަނޑައެޅުން އޭނާއަށް ވެއި ބަޔަކު ބަޔާންކޮށްދޭނެ. އަދި ދީނާމެދު ތުރަހުން ކަންތިރީގެ ގޮތަކީ ތިމަންﷲ އޭނާ މަގުސަދުކަމާއި ހުރިކަމެވެ."

އަދި އެއިލާހުގެ تعالىގެ ބަސް: ((وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ◉ صِرَاطِ اللَّهِ)) [23] "އަދި ކަލޭގެފާނު މަގު ދައްކަވަނީ ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށެވެ. ﷲ ގެ މަގަށެވެ."

އަދިވެސް އެއިލާހު تعالىގެ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. ((وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ)) [24] "ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ﷲގެ އާޔަތް ތިޔަބައިމީހުން ތިލާވަތްކުރާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތެރޭ އެއިލާހުގެ ރަސޫލު ވެއްޖެއްކަމުގައި، ކިހިނެއް ތިޔަބައިމީހުން ކާފިރުވަނީ ކިހިނެތްތޯއެވެ؟"

އެހެންކަމުން މިކަމުން އެނގެނީ، ﷲ ގެ އާޔަތްތަކާއި ރަސޫލާގެ ފުރުން "ކާފިރުން" ހެދަސްވެއްޖެން (މަނައްވުން)ވާ ކަމެވެ. މިއީ ބައިވަރެވެ.

އަދި ހަމަ އެފަދައިން އެހެންއެއްވެސް ބައިކަން އެ ނަލަބި ހިދާޔަތް ބާސިލުވެ ފަލާހު ލިބުން މުއުމިނުންނަށް ވާކަމަށް ދުރުއާނުގެ އެތައްއާޔަތް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެއިލާހުގެ تعالى މިވަނީ ފަދައިންނެވެ. ((...هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ◉ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ...)) [25] "...ތަޤްވާވެރިންނަށްވާ

---

[23] الشورى 52-53

[24] آل عمران101

[25] البقرة 2-3

ހިދާޔަތަށެވެ. އެއީ ފައިބަން އީމާންވި މީހުންނެވެ..." މި އާޔަތުގެ ނިހާޔަތުން، ދުނިޔެ ގެއްލުމުގައި ގެއްލުނު ގެއްލުމެވެ. އަދި މުސްލިމުންނަށް ދެއެވެ. އެއްލާހު تَعَالَى ވަޙީކުރައްވައެވެ: ((وَالْعَصْرِ ◉ إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ ◉ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ...)) [26] "ޢަޞްރު ގަސަމްކުރެއްވީ. ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާ ވަނީ ހަލާކުގައެވެ. އެހެނެއް އީމާންވެ، ސާލިހު ޢަމަލުކުރި މީހުން ފިޔަވައެވެ..."

އަދި އެއްލާހު تَعَالَى ވަޙީކުރައްވައެވެ: ((ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ◉ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ...)) [27] "ދެން އޭނާއަށް އެންމެ ދަށް ނިކަމެތިކަން ތިމަންއައްލާހު ގެނެސްދިނީމެވެ. އެހެނަސް އީމާންވެ، ސާލިހު ޢަމަލު ކުރިމީހުން ފިޔަވައެވެ..."

އެހެންކަމުން އެއްލާހު تَعَالَى އެންމެހާ އެއްޗެއްގެ ގައުމަށް ޙުކުމް ޖެއްސެވީއެވެ. އެއީ ސާލިހު ޢަމަލުތަކާއި ދީނީ، އިންސާނީ އެއްޗެހި އެއްކޮށް ދެއްކިވުމަކީ ދުރުހަލާގަހަދާ ގޮތެވެ.

އަދި ހަމަ އެފަދައިން ޖިންނުގެ ބައިގަންނުމުގައި އިމާންގެ ބައިގަން ކަނޑައެޅިވީއެވެ. އަދި ނުރަކައިގެ ބައިގަނޑީ ކާފަރު މީސްތަކުންނުމެވެ. މިފަދަކަ الله تَعَالَى ޢަރަބިތަކުރަށް އާދަމްއަލައި (ދީނުދަރިން)ވީއެވެ. އެއީ އެންމެންނަކަށް އެއީ މަދުގާތު ތިބޭ ފަރާތާ އެއްޗެއްކަމުގައި ވާ ހަމައެކެވެ. ދީނުގަރިން ބަޔާނު ވަނީވާކުރެވެ.

العصر 1-3 [26]

التين5-6 [27]

އަސާސީ އެއްޗެއް ގޮތުގައި ދަސްކުރުމުގެ ރިސާލަތަށް ފޮނުވައިދީ ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް އެނގޭ ބާރުގަދައެވެ.

އަދި އެމީހުންގެ ޢަމަލު ބާޠިލުވުމާއި އުފާވާގަޑިކަން ގެންދެއްސެވިއެވެ. އޭގެ މިސާލަކީ الله تَعَالَىٰ ވަނީ: ((مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً...)) [28] "އަދި މުއުމިނުވެރުން، ބާޠިލު ޢަމަލުތަކެއް ކޮންނި ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް، އެއީ ފިރިހެނަކު ނުވަތަ އަންހެނަކަށް، ހަޔާތެއްގެ ދިރުމުގެ ބާރުވެރިކަން ތިމަންالله އާދަލަތު ދިރުންދެއްވާ ހިނދުމެވެ."

އަދި އެއިލާހު تَعَالَىٰ ވަނީ: ((وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا)) [29] "އަދި އާޚިރަތަށް ދަރިވެރިވީ އެދި، އޭގެ ޢަމަލުތަކުގެ (އެބަހީ: އެ ބާސިލަކުރުމަށް اللهއަށް ކުރެއްވާ ކުރުވާ އެކަކު ޢަމަލުތަކެއް) އެ ހޯދުމަށް ޖަހައި ކުރުވާ، އަދި މުއުމިނެއް ކަމުގައި އެހެން ވާހިނދު، ވަނީ އެ ކަމަށް މިންވަރުގެ ޝުކުރުވާނެ މީހުންނެވެ."

އަދި އެ (އީމާނަކަށް) ނުމުވުގެ ސަބަބުން ހުރި ޢަމަލުތައް ބާތިލުވެދާނެއެވެ. އެއީ އެއިލާހު تَعَالَىٰ މި ވަޙީގައިވާ ގޮތެއްހެންނެވެ. ((وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ...)) [30] "އަދި ކާފިރުވި މީހުންގެ ޢަމަލުތަކީ، ސަރާބައިން ފެންނަ އަވާސްނުދާ ފަދައެވެ."

---

[28] النحل97

[29] الإسراء 19

[30] النور 39

އަދި އިލާހު تعالىގެ ވަޙީ: ((مَّثَلُ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ)) [31] "އެއުރެންގެ ރައްބަށް ކާފަރުވި މީހުން މިސާލަކީ: އެއުރެންގެ ޢަމަލުތަކަކީ އަޅިއަށްވެފައިވާ ފަދައެވެ..."

އަދި އިލާހު تعالىގެ ވަޙީ: ((مَثَلُ مَا يُنفِقُونَ فِي هِـذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ...)) [32] "މި ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގައި އެއުރެން ހޭދަކުރާ އެއްޗެއްގެ މިސާލަކީ، އެބައިމީހުން ދަނޑުވެރިކަން އިންސާފު ނުވި ވައިރޯޅިއެއް ބައިގަނޑެއް މީހުން ފަދައެވެ..." މި އާޔަތުގެ ނިހާޔަތަށް އަދި އިލާހުގެ تعالىގެ ވަޙީ: ((وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاء مَّنثُورًا)) [33] "އަދި ތިމަން (އިލާހު) އެއުރެން ކުރި ޢަމަލުތަކަށް އަނބުރި ވަޑައިގެން، ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ވައިގެ ތެރެއަށް ދުއްވާލާފަ ކުނިވިލަވެއް ކަމުގައި ލައްވާނީމެވެ." އަދި މިފަދަ އާޔަތްތައް ގިނަވެއެވެ.

ހިދާޔަތް ލިބުން އެންމެހާ އުއްމަތްތަކުގެ ބާރު އެގޮތުގައިން ދާއިރު ކުރިމަތިލައިފައެވެ. އިލާހު تعالى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.: ((إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَادُواْ وَالصَّابِؤُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وعَمِلَ صَالِحًا...)) [34] "ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވި މީހުންނާއި، ޔަހޫދީންނާއި، ޞާބިއީންނާއި، އަދި ނަޞާރާއިން، ފަހެ الله އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވެ، ހެޔޮ ޢަމަލު ކުރިމީހުންނަށް...". މި އާޔަތުގެ ނިހާޔަތަށެވެ.

---

[31] إبراهيم 18

[32] آل عمران117

[33] الفرقان 23

[34] المائدة 69

މި ސަބަބުތަކަށްޓަކައި، ބޭރުގެ އަސަރުން ފިޠުރަތުގެމަގުން ބަދަލުވެވެއެވެ. ހަމައެފަދައިން އަޑުއިވޭ ދިރުންސަން ކަނޑުއަޅައި އަޑުއެހުމަނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން ޤުދުރާނުގައި، ފުސްކޯން ވިސްނުމުގައި (ތަރައްޤީކުރުމުން) ފިލުކުރުމުގައި، ހަރުދަމަ ކުރުމުގައި، ބެއްދި ބޮޑުންނަށް ކުރުމުގައި، ފުރިހަމަކުރުމުގައި، ކަނޑާ އަދި އެހާމައި ބެލުމާއި، ސަމާލުކަން ދިނުމާއި، އަދި ބިރުވެރިކަމާއި ކުރުނަމަށް އަޅުކަންކުރުމާއި އަދި ދީނުން ކަނޑައަޅަން އަޅުކަންފަރިވެރިއެވެ. މިއީ ފުރިހަމަ ބަޔާންތަކެވެ.

ހައްދާ ބޮޑުކަމެއްވާ (الصانع) ހާލިޤުވަންތަ އިލާހަށް އިޤުރާރުވުމި (އެބަހީ: ތައުހީދު، އެއްބަސްވުމާއި އީމާންވުމި) ފިޠުރަތުގެ ކަމެކެވެ. (އެބަހީ: އިންސާނާގެ އުފެދުމުގައިވެސް ލާޒިމުވާ ޢަޤީދާއަށްވާއެވެ.) އެއީ އިލްމު އޮޅުވާލެވެނުން ﷺ ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ފުރަތަމަ ޙަދީޘުން ފެންނަނީއެވެ. (كُلُّ مَوْلُودٍ يُوْلَدُ عَلَى الفِطْرَةِ) "ކޮންމެ ކުއްޖެއްވެސް އުފަންވަނީ ފިޠުރަތުގެ މަތީގައެވެ..." މި ބަޔާނާ ގުޅޭ ނިޔާދަތެވެ. އެހެންކަމުން ފިޠުރަތުން اللهއަށް އިޤުރާރުވުން ލާޒިމުކުރެއެވެ. އަދި (ބާޠިލު ޢަޤީދާއިން އިދުރުގައި) އެއިލާހަށް ދިނަގުޅައިން ބުރޫސާ އިތުބާރުކުރެވެއެވެ. އަދި لا إله إلا الله ގެ ޝަހާދަތުގެގޮތުން ވީއެވެ. އެހެން ހަމަކަށަވަރުން "އިލާހު" އަކީ އުފެއްދެވީ އަތުގެ އުފެއްދެވިކަން އަޅުވެރިޔާގެ ފަރާތެވެ. އަދި މިފަދަ ފިކުރުތަކާނަގައި ބާރުން ނިމިފައިވާނެއެވެ. އިބްނު ތައިމިއްޔާގެ ބަސްތަކުން، މިއާ ގުޅޭގޮތުން ބަލާލައިވާނީ "މަޖްމޫޢު ފަތާވާ" 2ج ص 1-6 އަށެވެ.

ތަފުސީލު ބަޔާން: އެއްވެސް އިންސާނެއްގެ ފިޠުރަތުގައި އެއްކަލޭގެފާނު އިލާހު ދަނެގަންނަވައިފައެވެ. އަދި ޤާނޫނުކަމާއި

އެކަނިވެރިކަމާއި، ބާޖަމްމަލުގައި އިންސާނާ އާންމު ފިކުރުތަކުން ކުދިކުދިވެ އެއިރާހަން އެދި ގޮވައެވެ. މިވާހަކަ ދިރާސާގެ އެއްގާރަހަމަން ވުރެ ގިނައިން ހާސްވެފައިވެއެވެ. މިއީ އިންސާނީ ބަދީތަކުލާފެވެ.

އެހެންކަމުން އަހްލުއްސުންނަތުގެ އަޤީދާއަކީ އިންސާނާއަށް އެންމެ ފުރިހަމަ ވާޖިބެއް އިމާންކަން ކަމުގައެވެ. އަދި އެ ހޯދުންވަނީ ރިސާލަތުގެ ކަމުގައެވެ. އަދި މިހިދާޔަތުވަނީ އާންމު ފިހާރަތަކާއި ގުޅި ޤާބިލިއްޔަތުގެ ކަމެވެ. އެހެންނަމަވެސް މި ދީނުގެ ދަރުވަޔެއް ގިނަ ފަރާތްތަކަށް މި ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވިފައި އޮޅިފައިވެއެވެ. އެއީ، ރިސާލަތުގެ ކަމުގައެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ ފިޤުހީ ބަޔާނެއް އިސްލާމީ ދީނުގެ ދުސްތޫރުގައި ނެތެވެ. އެބަހީ: ފަތިސްނަމާދު، އިންސާނާ އެކުލަވާ ބަޔާނެއްބައް މިއީ ހިދާޔަތު ކުރުމުގެ މަގެއްކަމުގައި އިސްލާމީ ވެއެވެ.

އަބޫ މުޙައްމަދު ޢަބްދުالله ބިން އަޙްމަދު އަލްޖުރްޖާނީ، "ޝަރަހް އިބްނުތައިމިއްޔާ އަހްލުއްސުންނާ" ގައި الله ވަޙްދަހޫ ކުރުމާއިމެދު ވާހަކަ ދަލީލުތަކުން ވިދާޅުވިއެވެ. "އެއީ އެއާއި ގުޅޭ މުސްލިމުންނާ ޚިލާފުވާގޮތް ނުވާނެ އެންމެ ފުރިހަމަ ފުރުޞަތެވެ. އަދި އާންމު ފުރުން އެއްވެސް ޝަރީޢަތުގެ ޙިކުމަތްތަކުގެ ޙަޤީޤަތް، ދީނީކަމުގެ އަދުލުވެރިކަމުގެ ޝަރީޢަތްތަކުގެ ޙަޤީޤަތް އެޔޭ އެއްކަލަން އާންމު ގެންނަހަސް، ޤަދުރު އާއި ބަދިވާ އާއި ނުޖެހޭ އެއްކަލަން ޤަނޑާއި ނުކުރާނަމެވެ. އެހެންކަމުން މުސްލިމު މީހާ، الله تَعَالَىٰ ގެ ފުރުޞަތުކަން ނަޒަރު ހިންގަނީމަ، އަދި އެބަކަމީ އުޅުއްވުމުގައިވާ ޙަޤީޤަތް، ނުވަތަ ޚިޔާލު ދުވާލުގެ ދަރުމަވަތުން، މިޞާލަކަށް: އިޚްލާސް ހަނދާނީ، ނުވަތަ އާންމު އަމިއްލަ ނަފްސާއިމެދު،

ނުވަތަ އޭނާގެ ފުރާނައި އޭނާގެ ސިފަތާއި ގުޅޭ ފިކުރު ހިންގަނިވަ، އޭގެ ސަބަބުން އޭނާގެ މަޢްރިފާ އިތުރުވެއެވެ. الله تعَالَىٰ ވަޙީކުރައްވައެވެ. ((وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ)) [35] "ޖަރެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކާއިމެދު (އެބަހީ: އޭގެ އުފެއްދެވުމާއިމެދު) ތިޔަބައިމީހުން ބަލައި ނުވިސްނަމު ހުއްޓެވެ؟"

އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: (مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ) "އެމީހެއްގެ ނަފްސު ދެނެގަތި މީހާ، އެމީހެއްގެ ރައްބު ދެނެގަތީއެވެ."

އެހެނަސް އަހުރެން ބުނަމެވެ. الله ﷻ އެނގުންވަނީ (މަޢްރިފާވަނީ) ޙާލުގައި މަޚްލޫޤާތުންގެ ނަފްސުގެ އަމިއްލަ އުފެއްދުން ބުރުދުކަންނާ ނުނުވެ. އެހެނަސް އާއިޢާރުގެ މަޚްލޫޤުން އާއިޢާރުގެ މަޚްލޫޤުކަންނަން ނަޖާތު ހިނގުމުން އިތުރުވެގެންދާނެއެވެ. އަބްދުއްރަޙްމާނު ބުނު އަބީ ޙާމިދުއަން الله ﷻ މަޢްރިފާވުން ވަނީ ބުއްދިންނާއި އިލްހާމުންނާ ބުނާ މީހަކާއި ގުދު ސުވާލު ވެވުން ވިދާޅުވިއެވެ. "الله މަޢްރިފާވުން ވަނީ (عقل) ބުއްދިވެރިންނާއި އިލްހާމުންކަމަށް ބުނެލި މީހަކީ ބުއްދިވެރިއެކެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ތަކެއްޗަކީ އެނގިގެން މަޢްރިފާވުން (ތަސްކާރުކުރުވުން) ވަނީ الله ގެ ފުރުން (އެކަސްކުވެ.)"

އަދި ދެން ނޫނުލި މިސާލު އާއި ސުވާލު ވެވުނެވެ. މިބާގެ ރައްބު ދެނެގަތީ ކޮންގޮތަކުން ހުއްޓެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ: (عرفتُ ربّي بربّي ولولا

[35] الذاريات 21

ربّي ماعرفتُ ربّي) "އަހަރެންނަށް އަހަރެންގެ ރައްބު ދެނެގަނެވުނީ އަހަރެންގެ ރައްބުގެ ފަރާތުންނެވެ. އަހަރެންގެ ރައްބު ނުދެއްވިނަމަ، އަހަރެންނަށް އަހަރެންގެ ރައްބު ނުއެނގުނީހެވެ!"

އަދި (އިމާމު ބުޚާރީ) ޢަބްދުالله ބިން ރަވާހާ رضي عنه ވިދާޅުވިއެވެ. (ޝެންބައިތެއް) "وَاللَّهِ لَوْلَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا" "الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. الله މިންވަރު ނުކުރެއްވިނަމަ އަހަރުމެންނަށް ހިދާޔަތް ނުލިބުނީހެވެ. (އިޤްރާރު އާއި ތަޞްދީޤު) ޞަދަޤާތުވެސް ނުކުރެވުނީރޯ، ނަމާދެއްވެސް ނުކުރެވުނީރޯ!" މިބައިތުތައް ނިމުމާއި ހަމައަށެވެ. މިބައިތު ވިދާޅުވީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ކުރިފުޅު ވަކިގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެއަރަން އިންސާނުން ނުކުރައްވަތެވެ. މިއިން އަހަރުމެންގެ އިލްމުވެރިންގެ މިބަސްފުޅަން ދަލީލު ލިބެއެވެ: "ހަމަނަކަމަށްވުރެން الله (يعرف) އެނގުންވަނީ الله ގެ ފުރުންނެވެ. އަދި އެނގުމާ އެއްޗެއް އެނގުންވަނީ الله ގެފުރުން (އެކަންޏެވެ.)" މިހިސާބަން، މިއީ އަޤްލުގައިދީގެ ބަސްފުޅެވެ. ނިމުނީ.

ދަރިވަރުގެ ސުވާލަކީ: އަޤީދާކަން އިޤްރާރު ކަށްދެކުރެއްވި ވަޒީފާތަން ވާޖިބުކުރެވުމެވެ. އެއީ އެއުރެންގެ ފަރިކަށްބަން އެކަނި އެއްވެސް ޝަރީޢަތާއި ނުލައި އަޤީދާކަން ކުރުމަކަށެވެ. އަދިވީ އަޤީދާގެ އަސްލަކީ ހިތުގެ އަޤީދާއެވެ. އެގޮތުގައި ހިތުގެ ފަރާތުން ދީނަށްވަދެވޭކަމެއެވެ. ހަމަހަމަކަމުން ހިތުގެ ފަރާތުން ވުރެ. އަދި (ދީނަށްވަދެވޭނެ) ދަރުމަތްތަކުގެ އެންމެ ގަޓު ގޮތްތަކެވެ. ހިތުގެ (ބަދަލުވުމުގެ ގޮތުގައި) ސަލާމަތްވާށެވެ. އެ ބޭފުޅުން ފެއްޓެނީ ހުރި ހިތްތަކުން ބޭފުޅުން ވަކިވެ. އަދި އެ ގޮސްފަ

ވެއްޖެނަމަ، މުޅި ހަނިހަމަޖެ އޭގެން ފަސޭތުރާކުރެއްވެއެވެ. އެހެންކަމުން ހިދާޔަތް (ހާސިލުވުން) ވަނީ އެއިލާހުގެ އިޚްލާސްތެރިކަމެވެ. އެބަހީ: އާދެ އަސްލަކީ ހާޒިރުވުމެވެ، اللهއަށް އަޅުކަމަށް ކުއްތަސްވުމެވެ. އެއީ އެއިލާހު މަޤްޞަދުކުރުމުގައި އެއިލާހަށް ޚިޔާނާތްވުމެވެ. ޤުރްއާނުގައިވާ ތަޢުލީމުގެ އަސްލަކީ މިއީއެވެ. އެއިލާހު تعالى ވަހީކުރެއްވިއެވެ. ((وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ))[36] "އިންސީންނާއި ޖިންނިންނާއި ހެދީ اللهއަށް އަޅުކަން ކުރުމަށް މެނުވީ ނުހައްދަވަމެވެ." (އިބްނު ތައިމިއްޔާ މަޖްމޫޢު ފަތާވާ 2ج ص6-7)

ބިދުޢަވެރިން ރިސާލަތް ދޫކޮށް، އިންސާނާގެ ބުއްދިއަށް އަސާސެއްގެ ގޮތުގައި ހަދައެވެ. އޭނާގެ ބުއްދިވެރިކަމުގެ އިލްމަށް ރިސާލަތް މިންވަރުގެ ޝަރީޢަތް ކަމުގައި ނަހަދައެވެ. މިގޮތުން ސުވަނީއްޔާ އާ ހިލާފު ފިކުރުގެ މީހުން ދަލީލުތަކަކީ "ޙުޖްޖަތު ޢިލްމަށް" އޭނާގެ ބާވަތްތައް ކޮށްލުމުގެ ތަރައްގީ އެވެރިންގެ ބުއްދިތަކުން ރިޔާސަތުގެ ބުއްދިއަކުން، (މިޢުތަޒިލާ ފަދަ) ސަހީހުނުވާ ޤާނޫނީގޮތް މީނާވެ އެކަށިގެންވާ ދަލީލެވެ. އެހެންކަމުން މުފީދުކުރު ތަނަށް، ޤުރުއާނުގައި ސުންނަތުގެ އިލާހީ ބުއްދިން އެތެރިންގެ ބުއްދިއަށް ހަމަޖެހުނު އެއްކަލަކު އިންސާނުން ދަލީލުތަކެވެ. މިއީ ބޭނުންވާ ބުއްދިއަށް ބުއްދިއިރު ވާގި އެއްގަވަން ތަޤުލީދު މީހުންގެ ފިކުރެވެ.

އެހެންކަމުން އިލާހީ ބުއްދިއަށް ދާއިމަކަށް ދުލުއްތަ ހަމަސަ ހަރުދަނާ ބުއްދިއެވެ. މިއާއި ޚިލާފަށް އިންސާނުންގެ ބުއްދިގެ ބުއްދިއަށް ދަރުމަ

[36] الذاريات 56

ބަދުލުވާ އެއްޗެކެވެ. އިއްޔެގެ ޙަޤީޤަތަކީ މިއަދު ހޯދު އިރްޝާދުގެ އަލީގައި ބާޠިލު އެއްޗެކެވެ. އިންސާނާގެ އަމިއްލަ ހަރިގަނޑާއިގެން މި ދުނިޔޭގައިވެސް އޮނާއަން އެނގޭ މިންވަރަކަށްވުރެ ނޫނޭ މިންވަރު ގިނައެވެ. އަދި ޖެއްވަން އިންސާނާ ފޫގަޔާފައި ވާއިރު ކަނޖު އަޖެގައި ނޫނުގެ އެމައްސަލަކަ މިޔަރަން ދިރުމުގެ ވާހަކަތަކުން ބުނަނީ ހަމަ އެ އިންސާނާއެވެ. އެހެނަސް އިންސާނާއަކީ އަންނާއަށް ދިޔަފަހަ މަދު އިލްމުގެ މީހަކަށް އިންސާނާއަށް ބަޔާވު ތަދުލުފުވާ މަގުލުޒުކެވެ. އިސްލާމީދީނަ ވެރިކަމުގެ ކެރިކުރުގައި އިންސާނާ ބަސްއާންކަރި ގޮތުގައި، އެންމެ ކުރަ 'ޒީރޯ' (އެސަމް) ގެ ސިފައަކީ 'ޕްލަސް ޕޮއިންޓް' އެކެވެ. އެ އެކަމަކުމިގެންވާ (-) އަދި (+) ތަރި ޒީރޯސަމްވަނީ އޭގެ ބޮޑުގައި މަސްދުނިގަނޖެއްހެން ކަމަނ ބުނެވެ. އެހެނަސް، އެޒީރުން ނިމުނުއިރު އަދު ބޮޑުޖީނާއި އިޖާރަގެ މައްޗަށް، މި ތަރި ޒީރޯބަކުގެ ބޮޑުއިން (+) ވަނީ ގެދަގައިވާ 'މައިހަރުގެ' (ނިއުކުލިއަސް)ގައި ކަމަނާއި (-) ޒީރޯބައް ދަނީ މައިހަރުގެން ވަނައިގެން ބޮޑުއަށުމަނކަމަން ބުނެވެ. ހިއްސާބަކަދުގެ އިލްމަކީ ދަރުވެ ބަދަލުވާ އެއްޗެއްކަން ދެނެގަނެމުން އިބަރު ދަރީޖެއް ބާނުމުއްނުވާ ސާފު ހަޤީޤަތެކެވެ. މި އިލްމުބަކީ އިންސާނުންގެ އެކި ޤާލުބަކުގައި ބަޔާބަވަމުން އަނނަ އެއްޗެކެވެ. މިގޮތުން މިޖުމްލުގެ އެބައް "ޢާލިމްތުޤީސްޓިބްނުނީއް" އިރުގެ ހަސާރާބެކުގެ ބިނާބަކާއި އިޤްދުބަކުގެ އަސްލާއިމުދު ޢާޝޫރުވެއެވެ.

އެހެނަސް އިންސާނާ ދޭކަނި އެވިރިންގެ ހިއްސާބަކުގެ އިލްމަކީ އެންމެފާ އިލްމުއްގެ މަސްދަރު އަދި އަސާސް ކަމުގައެވެ. އެއްވެސް ޝައްކެއް ނެތް ބަދަލުވެއްނުވާ ހަޤީޤަތެއް ޙަޤީޤަތުގައެވެ. މިޖުމްލަގެމަތިން

ނިކަމެތި އިންސާނާގެ ޙިއްސުތަކުގެ އިލްމު ރިސާލަތުގެ އިލްމުގެ ތަރަޖަޢައަން ގެންދެއެވެ. ކާއިނާތުގައި الله سبحانه وتعالى ހައްދަވާފައިވާ ބުރުހާނުތަކުގެ އިތުރު ސިފަ ނަސްކާރުމަންތަކުރު އަމިއްލަ ނަންނަން ދެއެވެ. މިސާލަކަށް: الله سبحانه وتعالى ގެ ކުޅަދުންވަންތަކަން ހާމަކުރެއްވި އަޖައިބު ކުރުވަނިވި ނިޝާނުގެ ތެރެއިން އެވެރިންނަން ދުނިޔޭގެ ދިރުމުން ފެނިއްޖެ ކޮންމެ ހިނދެއްގައި، އެއީ "ނޭޗަރު" އޭ ނޫނީ "ޤުދުރަތީ" ކަލޭކޭ ބުނެ ރައްބުލް ކާއިނާތުގެ ނަން ފޮހެން ފުހެލައެވެ. މިޒަމާނުގެ "ނޭޗަރު" އަކީ އެންމެހާ ބާރުތަކެއްގެ ދިނަން އިމާނާ މިޔުން އަޒަލީ ނަސްރުކާ ބުރުހާނުވެއެވެ. އެއީ ބަޔާނާ ބުންނަން އެވެރިންނަން އުނދަގޫ ކަންތަ އާދުން ނިޝާނަކުރުއްވައެވެ. މިއީ ޒަމާ، ނުބައްޔާ، ގާތަ، ދިވެހިން މަގުމަ ޖިހާރަތަކަށް ނިޝާނަކަމަށް އުނާ ފުރައިންނެވެ. މިޒަމާން އިރުގެ މުޝްރިކުން ވެސް ރައްބާނީ ނިޝާމަތަކަ އެވެރިން އަދުލަންކާރާ ބުނެ މަކަން ނިޝާނަކަމަށް ބަލައެވެ.

އިންސާނާގެ ތަރިއްދުން ފަސާދަކުރައްވަމުންދާކަމި، الله تَعَالَى ވަނީ ކާއިނާތުގައި ނިޝާނުތަކައް ޚަލްވާފައެވެ. މިއީ ރައްބާނީއަރަ (ޔުނިވަރުސަލް) ޝުހާދަތަކެވެ. މިގެ އެއްނިޝާނަކީ ވާރުވެހުގެ ނިޝާނެވެ. ފެނުގެ މާއްދާއަކީ ޖަވާހިރު އޭގެ ޖައުހަރު އަޖައިބުކަމެވެ. ދުނިޔޭގެ ފެނިފެނުމުނަން އެފެން އާޖެއަން ބަރަފޫމާއި ގަދަފެން ބަރަފޫމާއި، އަދި ގަދަފެން ފެން ބަރަފޫމުން ފޮއިވެ، ފެނުގެ މަތިއަކަން އެ ގަދަފެންގަދަ އެކުމާއި، މި އެންމެހާ ކަންކަމަކީ ދުނިޔޭގެ ދިރުން ދެމެހެއްޓުމަށް ފެނުގައި ޚަލްޤުކުރެއްވި ބާރެއް ސިފަކަމެވެ. ކަލޭ ފަރާއިން، ފެނުގެ އާޔަތް ނިޝާނުން الله سبحانه وتعالى ވާދާ ވުޖޫދުވެއެވެ. އެހެނަސް އިންސާނާވެސް މި ނިޝާނަކީ އާންގެ އިލްމުގެ ތެރެގައިވާ އެއްޗަކަން

ހަދައި، އޭގައި ލަސްވާފައިވާ ރައްބާނީ ސިފަތައް (އާތުމަން ބަދަލުވުމާއި ފެނަން ބަދަލުވުމާއި ދަމުރުވުން) އޭނާގެ ތަރަހައިގެ ތެރެއަށް ސިފަކޮށްދީ އިޙާރީ ސިފަ އެއަށް ނިސްބަތްކުރުމުން މަނާވެގެންފައެވެ. އެއަށްފަހު އޭނާ މިނިޖަހަން އަންނަ އެކި ބަދަލުވުންތަކަށް ތަފާތު ބަހަނާތައް ހެދިއެވެ. އެބަހީ: الله تَعَالَىٰ ފެން ހިއްޖާވާ އިރާދަކުރެއްވި ތަނަކަށް އެމިންވަރު ކުރައްވައެވެ. އެހެންކަމުން އިންސާނާ ތަފާތު 'ބުދު' ތައް ހަދައި އެ ހިއްފުވުންތައް މިބުދުތަކަށް ނިސްބަތްކުރިއެވެ. މިގެ އެއް މިސާލަކީ ކަނޑާއި ޖައްވުގެ ނިޒާމަށް އަންނަ ޤުދުރަތީ ބަދަލުވުންތަކަށް "އެލޯނިއާ" ގެ ނަން ދެވިފައިވާކަމުގެ.

ދެން ފަހުން ސައިންސްގެ ދަރިވަރުކާއި ބައްދަލުވިއެވެ. ހިއްސާވާގެ އިތުރުގެ މާހިރުކަށް. އަހަރެން އޭނާގެތު އެލޯނިއާ އާއި ބައްގޮތް ވާހަކަދެއްކިމެވެ. އޭނާ ބުންޏެވެ. މިއީ ހަޤީޤަތެކެވެ. ތިއަރީއެއް (ރަޙުމަތް) ނުނެވެ. ދެން އޭނާ އެލޯނިއާ އަކީ ކޮންމެ 15 ވަރަކަށް އަހަރުން ދުނިޔެއަށް އަންނަ ބަދަލެއްކަމާއި، އޭގެ ސަބަބުން ވާރޭގެ ނިޒާމަށް އަންނަ ޚަލަލުމާއި އަދި ފައިދާއާއި ގެއްލުމާއި އަދި ފަރުބަދުގެ ދިރުމާއި ހުރިގޮތުން ކިޔައިދިނެވެ. އޭނާ ބުންޏެވެ. އެހެންކަމުން މިފަދަ އެލޯނިއާ އަދުން އަވަސްވެފައިވާކަމަށާއި އެއީ އިންސާނުން ޖަހާފު ތަރަށްޕަރު ކުރާތީވެ ވާކަމެއްކަމަށެވެ. އަހަރެން ބުނީމެވެ. ތެދެކެވެ. އެލޯނިއާ އަކީ ރަޙުމަތެއް ފެންނަ ބަދަލުތަކެކެވެ. އެހެންކަމުން އޭގެ ރަޙުމަތުގެ ސައިންސްވެރިން ވަނީ ހިއްވެވެލާއެވެ. އެއްބަސްވެ ބުނެއެވެ. އެއީ ޖާސިޔާ ކަނޑުން އަރާ ހޫނުއެގެ ސަބަބުން ވާކަމެއްކަމަށެވެ. އަނބުރަ އެއަށް އިސްޕާނިއާޔަން އެ ނަމަ "ރަޙުމަތް" ދައްކައެވެ. ހުދު

ދުނިޔޭގެ ޖަހްލު ތަފައްރަކުވުމުގެ ސަބަބުން ގެއްލުނުވުމޫ ޢާއި ދުރު އިންސާނުންނަށް ދެބަސްވުންވެއެވެ. އެހެންކަމުން އިންސާނާ މި ބަދަލުވަކަން، ނުވަތަ ޖަހްލީ އަސަރުވެރިކަން ނަފުއްދިނުމެވެ. އެއީ "އަލްޖާހިލިއްޔާ" އެވެ. ނަމަވެސް އޭގެ ހަޤީޤަތާއި އޭގެ އަސްލާއިމެދު އެވެރިން ދެބަސްވެ އޭގެމައްޗަށް ޖެހިލެވެ. ކާފިރުންގެ ވެރި ރައްބަކަށް އެ ނިޒާމު ނިސްބަތް ނުކުރަމުން ބުދުއަރަދައި އަބުދަން އެވެރިން އެނިސްބަތްކުރިއެވެ.

ސޮފިއުޠާ ނިޒާމުތަކުގެ ތަރިކައި ބޮޑުވާ ދަރިވަރުންނަށް، އުނގަންނައިދެމުންގެންދަނީ ޖަދަލުބަލުތަކެވެ. އެވެރިންނާއި ސުވާލުކުރުމުން އެބުދުތަކުގެ ނަން ބުނެ އެއަށް اللهގެ ޤުދުރަތް ނިސްބަތް ކުރެއެވެ. އެހެނަސް އަބުދުތަކުގެ ހަޤީޤަތާއި ދުރު ސޮފިސްޓުކުރުމުން އެވެރިންނަކަށް އެއީ ނުނެގެއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ވަރުކަން ދެބަސްވެ އާރާރުގައި ޖަވާބު ނުދެވެއެވެ. ރަސޫލުން އަބުދުލުންގެ ހުއްޖަތުގައި ބުދަން އަރުކާންތަކާ މުޝްރިކުންނާއި ދުކާޒަން ގެންނަވައި، އަބުދުތަކާއި ދުރު ސުވާލު ކުރުމުން އެވެރިން ޖަވާބުދިނީ ބުނެފައިވަނީ ކީކޭ ހެއްރެވެ؟ އެވެރިން ބުނީމެވެ، "އަހަރުމެންގެ އިރުގެ ކާބަފައިން މިއަން އަދުކަން ކުރާތީ އަހަރުމެން ދިރޭމެ." ޤުރުއާންގައި މިވާހަކަ ޛިކުރުކުރެވިފައި ވެއެވެ. އެހެނަސް އެވެރިންނަށް އޭގެ ބަޔާންވުމެއް ނުނެގެއެވެ.

ކުރިންވެސް ބުނި ފަދައިން އިލާހީ ރިސާލަތުގެ ބިރުމަތި، ބަދަލުވުމުގެ ނަމި ބަޔާތަކެވެ. އިންސާނާ އިލާހީ ނިސްބަތުން އާނގޭ ބިޢުސަތުގެ މަރްޙަލާގެ ތާރީޚަކަށްވެއެވެ. ދީން އެކި ދުވަސްވަރުން އޭގެ ބިނާކުރުމުގެ ބަދަލުކަން ތަފައްރުޤު ކުރެއެވެ. މިގޮ މިސާލެއް، އެއްޖިއްސުން

ގުޅުން ހިންގުމެވެ. ޤަވާޢިދުން އެންމެހާ ސަޤާފީ ދީނާއި އަދި އިންސާނާގެ ފިކުރުތަކުންވެސް މިއީ ބަރާބަރުކަމެކެވެ. އެހެނަސް 1900 ގެ ތެރޭގައި އިންސާނުންގެ ޢިލްމުގެ ތަރައްޤީގެ ތެރެއަށް މިގޮތުވި "ސައިކޯލޮޖީސޯޝަން" މިއީ ބަލްއަހްލަވަން ނިންމިއެވެ. އަދި އެއަން ބާސްކުރި ފަރުވާވެސް ދެވުނެވެ. އާގެ ދުވަސްގަނޑެއް ފަހުން، މިއީ ޗެބިޔާސްކުޅުގެ ގޮތުގައި އެފެރިން ކަނޑައެޅިއެވެ. ދެން ދަރާއިގެ އަތަރުތަކަށް އެހެންއިރު އިންސާނީ ބަލްކްޒަށް އިލްމީ ޝާހިދުތަކަށް މި ނުބައި ބަދަލު ބެދުލު ކުރިއެވެ. ކަނޑައެޅިކަސް، އަރަހުގެންގެ މަޖުބޫރަށް ހިތްހަމަޖެހެވެ. އަދި ހިތްހަމަޖެހޭ އަސްލުވަށް ﷲ ސުبحانه وتعالى ކަމެވެ. އެ އިލާހު އެކަމަކަށްޓަކައި ރަސޫލުން އެ އިލާހުގެ ރިސާލަތުއިރުކަ ފޮނުއްވެވިއެވެ. ބިދުއަތުރިންގެ ނަޒަރުގައި ހިތްހަމަ ހެދުމުގެ މަގަކީ ބިއްސުޖެހުމުގެ އިލްމުވެ. ސައިންސުވެ. އަދި މިއީ ރިސާލަތުގަދުރު ހުރި ގެޓްކަމަކަށް ދެކެއެވެ.

ބިދުއަތުރި ފަލްސަފާވެރިންގެ މިންގަނޑުތަކުން އިލާހުއްވާކަމުގެ ޖަވާބު، ނުހަދަނއްކަ ނުނުވެ. އެހެނަސް އެވެރިންގެ މިންގަނޑުތަކުގެ މައްޗަށް ހާލަތުވަންތަ އިލާހު ފުރިހަމައަށް ދަންނަމީހާއި ނުކުޅެދުންތެރިކަންވެއެވެ. އެހެނީ، ފަލްސަފާގެ ބިދުއަތުވެރިން އިލާހުއް ދަންނަމީހުން، މިޞްރަކަން، ދީނާ އެއްޗެއްގަ، އަމިއްލަ ނަފްސުގެއިވާ ނުކުޅެދުންތެރިކަން ބަލައި، އާދަމި އިދިކޮޅު ސިފަތަކެއް އިލާހުގެ ފުރިހަމަ ވާނަކަމަށް ދެކެވެ. އެހެނަސް އިންސާނާގެ ނަފްސުގައިވާ ނުކުޅެދުންތެރިކަމުގެ އިދިކޮޅު، ހާލަތުވަންތަ އިލާހު ފުރިހަމަ ހުރިކަމާ ޙާޟިރުކަމެއް ނުނުވެ.

އަދި ހަމައެފަދައިން، ޤުރްއާނަށް އީމާންވުމުގެ އަސާސަކަން އޭގެ ޢާމުގައި އަބަދުގެ ބަދަލުނުވާ އިންސާނީ އިޖުތިމާޢީ ޙަޔާތުގެ ޤާނޫނުތަކަކީ ނުރަސްކަމެއްކަމެވެ. އެހެނީ، އޭރުން އިންސާނާގެ އީމާންވެރިކަން އިތުރުވެ ސާބިތުވުން ބިނާވެގެންވަނީ "ސަރިންސުނުވުމެއް" ހިލާޔަތުގޮ ކަންކަމުގައެވެ. އަދި އެ ސަރިންސުނުވުން ނުދައްކާ ކަންކަމުގައި އެކާ ހިތް ދެއަޅިން ލިބޭނެއެވެ. އެހެންސް، އިސްލާމްދީނުގެ ރަބްބާނީކަން الله ގެ މަޚްލޫޤުންގެވެ. އެއަންނަ، އެކަހަން އެއިލާހުގެ ރިސާލަތަކީ ބަދަލެއް ނުވާ ބަސްނޫނެއް ކަމުގައި އެކަމަށް ހާމަކުރެވޭ ކަމެއް. ކަލާމީން ފެންނަންހަރި ބަލާއިރު އެއްވަރަށް އެކެއް ކަނޑައެޅި ބާރަވެއް ނިންމާނެއެވެ. އެއީ ސުވާލެއް ފިލާދިނުމަށް ހުށަހަޅާފައެވެ.

ޤުރްއާނުގެ ހިދާޔަތަކީ މީހުންގެ އިންސާނާއާ ނަފްސު ކުރިމަގުގައި الله ﷻ ގެ ރަބްބާނީކަމުގައިވާ އެއް އަޞްލަކީ އެކިލާހަގެ ރަބްބާނީކަމާއި، އަދި އިބާދަތެއް ކުރުމަށް އެއަށް ދަޢުވަތުދެއްވާ ކަމާއެވެ. އެ ޤުރްއާނަށް ގެންގުޅެވެ. އެއީ، އިންސާނާގެ ޒާތުގައި ރަބްބާނީކަން އެގެނެގަތުމެވެ. ބަސްތަކަކީ އެކަމެއް. ބަޔާނުކުރާ. ބަހާއި ރަށްވެފަ. الله ފަރާތުން ފޮނުވިގެން ((...اعْبُدُواْ رَبَّكُمُ...)) [37] "...މިހަބައިމީހުންގެ ރައްބަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ!..."

އެހެންކަމުން، އެއްވެސް ތަފްސީލެއް ނެތި ގެންގުޅޭ "އަޅުކަން" އަކީ އެ އިލާހު ﷻ ރަބްބާނީކަމުން ވަކިވާ ކަމެކެވެ. އެ އިލާހަށް ގިނަގުނަ ބިރުވެރިވުމާއި، މިއީ ނިކަމެތިވެ އެ އިލާހަށް ދަންނަވާށެވެ.

[37] البقرة 21

ފަޤީރުވެ ދެންނެވުމެވެ. އެކަމުގެ ލަޢްނަތަކީ މިއީއެވެ. އެހެނަސް ބިދުޢަތްވެރި ތަކުންވެސް އެ އިޤްރާރަށް އިންސާނާ އިޤްރާރުވެދާނެއެވެ. އެބަހީ ވާޖިބުންވާކަމުގެ އިޤްރާރެވެ. އެހެނަސް، އެއިބާރަތް އަދުވެރިވުން ގާބިލްވުމު އެހެންކަމާތެވެ.

އަޅުކަމާއިއެކު އެ އިޤްރާރަށް ޚުޟޫޢުވުމާއި ނުލައި ހަމައެކަނި އެ އިޤްރާރުގެ ވުޖޫދުގައިވާކަން އެނގޭ މިހެންގެ މިސާލަކީ، ބަޔާނުގައިވާ ފަދައިން: "ޤިޔާމަތްދުވަހު އަންގު ވާންދެނުވި ޖަހަންނަމު ދޫވާ މިހަޔާ އެމީހެއްގެ ޢިބާދަތަކީ الله ގަބޫލުކުރާ ސުވާލުގެ އިންތިޒާމުކުރާށެވެ." ޝައިތާނާ ޢިބާދަތާ އިބްލީސް ފަދައެވެ. އެއީ الله ގަދަރުފުޅުކުރައްވާ. އަދި ވާޖިބުކަން ވަދުކުރައްވާ. އެހެނަސް އަދުވެރިވުންތަކުން، އެނާލާ ނުބައި މީހުންގެ ހައިސިޔަތުގައެވެ. އަދި އެކުދިން ކަންތަ މިހާ އެނާއަށް ވަބައިމީ މީހުންގެ އަހަރުގައިވެއެވެ. އެއީ ފަތްރަ ވަރިހުރުމުގެ ފަދައިންނެވެ. ((لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ))[38] "ވިބާއާއި އެކުރުންގެ ވުރައިން ވިބާއަށް ވަބައިމީ މީހުންނެވެ ޖަހަންނަމު ފުރާލާ ހުރިގެވެ."

އެހެންކަމުން، އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތި އިބްލީހާއި އިބްލީހަށް ވަބައިމީ ބަދަލުއާއިއެކު ޖަހަންނަމު ފުރާލާ ފާލަވާނެއެވެ. އެއީ އެނާ ރަނގަބު ވާޖިބުވުމު އިއްތިރާފުވުމާއި އެކުވިސްނުމެވެ. އެހެން ބާޠިލުކުރުމާއި ކުރުތުވަރުކަމާއިއެކު، ކިބަރުވެރިކަމާއިއެކު އިންކާރުކުރުމުންނެވެ.

އަޅުކަމަކީ އިޚުލާސް ވަރުގަދަކަމާއިއެކު އެއަށް ބަދަހިކުރުމެވެ. އާދެ ދަރަޖަވެސް ބަދަހިކުރާ މީހާއި މިކަމުގެ އެކުމެއެވެ. ޖަސަދު ދަސްތުއަކީ

[38] ص 85

މިއެވެ. އެހެންކަމުން ބޭނުންވެއެވެ: ޢަމަލާއި ނުލައި ވާ ޢިލްމަކީ މޭވާއެއް ނުލާ ގަހެއް ފަދައެއްޗެކެވެ. މިގޮތައި "ޢަމަލު" ގެ މުރާދަކީ ހިތުގެ ޢަމަލެވެ. އެއީ ޚައުފާ އުއްމީދާ ކަލޭގެފާނު اللهއަށް އެދި އެއިޚުލާސް ތަޤުވާފާއި، އިޚުލާސް ޔަޤީންކަމާއިބޭބަވާވެ. އެއީ ރ އިޚުލާސް އަމާނުވި ވެއްޖެއްޔާ ހަމަޢަމަލެވެ.

އެހެންކަމުން ރަސޫލުންނާއި ޞަޙާބީން ބާރުކޮށްލެއްވުމެވެ. އާދައި މިހެން ޢަމަލުކުރި ވާޖިބުކުރައްވާފަށެވެ. އަދި ކީއްކަ ހެއްޔެވެ؟ ދަޢުވަތުގެ ރައީސަކީ މިއެވެ. އަދި އާދެ މަޤްސަދުތައް ތިއެވެ. އަދި އާދެ އަސްލުތައް ތިއެވެ. އިލްމުއްނައި ކުރުތު ޢަމަލުތައް ނުނުވެ. އަދި ޢަމަލުއްނައް އިލްމުތައް ނުނުވެ. ނަބަވީ މަގަކީ، އަދި ފުރުއާނީ ސުންނީ ޖަމާޢަތުގެ މަގަކީ އިލްމާއި ޢަމަލުގެ ފުރިހަމަ މަގެކެވެ.

އެހެންކަމުން ރަސޫލުންގެ ދަޢުވަތުގެ ފުރުމަތީ، އައްވަލުކަން ޢަމަލުކުރުމުވެއެވެ. الله تَعَالَى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ...))[39] "އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނާއި ކުރިން މީހުން ހައްދަވާކުރެއްވި ތިޔަބައިމީހުންގެ ރައްބަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ!..."

އަދި އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެވިގެންވަނީ (لا إله إلاّ الله) الله ފިޔަވައި ޙައްޤު ވެރިއެއް ނެތްކަމަށް އެއްޗަކަށް ޝަހާދަތްދިނުމާ، އަދި މުޙައްމަދުގެ ﷺ އަކީ އެކަލާނގެ އަޅާއާއި ރަސޫލާކަމަށް ހެކިދެއްވަން މީސްތަކުންނާއި

[39] البقرة 21

ހަނދުމަކޮށްދެއްވުމަށެވެ." މިއިން ތައުޙީދުލްއުލޫހިއްޔާ އާއި އިބާދަތް އިޚްލާޞްކުރުމެވެ. އަދި އެ އިބާދަތް އެކަނި އަޅުކަންކުރުމެވެ. އެހެނީ، ހަމަކަށަވަރުން "އިލާހް" އޭ މިކިޔަނީ އެފަރާތަކަށް "އަޅުކަން" ކުރެވޭ ފަރާތަށެވެ. އަދި އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ﷺ މިތާގައި ބަޔާންކުރެއްވީ، "لا رب إلا الله"، الله ފިޔަވައި އެހެން "ރައްބެއް" ނުވާކަމަށް ގޮވާލައްވައި ހަމަހަމަކަށް ދެންނެވެ! (އެހެނަސް "އިލާހް" އެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ މި އިސްމުފުޅު އެކަނިވެސް، މިގޭ މަޤްސަދު ބަޔާނުކުރެއްވީ އަޅުކަންކުރުންކަން ދަލީލުކުރައްވާފައެވެ. އެއީ އެކަމަށްޓަކައި މަޚްލޫޤުން ހެއްދެވުން ސަބަބެވެ. އަދި ޝަރުޢުކުރެއްވިއިރުވެސް މިކަމަށެވެ.

އަދި (ތަރުބިއްޔާއިގެން) ހަމަނުކުރައްވަން ފޮނުއްވުމުން ހިނދު، މާދުރައްސަން އެކަލޭގެފާނު ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިފަދައިން މިފަދައިންނެވެ. "ކަލޭގެފާނު ތިޔަބޭފުޅުންނަކީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ބައެއްގެ ގޮތަށެވެ. އެހެންކަމުން އެންމެ ފުރަތަމަ ތަބްލީޣުކުރައްވާ ކަލިމަން "لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ" އަށް ގޮވާލެއްވުން ހައްތާވަރެވެ..." އަދި (އެންމެ ފުރަތަމަ ރަސޫލު) ނޫޙު ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. ((أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ))[40] "އެއީ اللهއަށް އަޅުކަންކޮށް އެ އިލާހަށް ތަޤުވާވެރިވުމަށެވެ."

އަދި ސުބްޙާނަހޫ އަރުވާފައި ވާ އެންމެން ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ ތަރުތީބުން އެންމެހާ ރަސޫލުންގެ ދަޢުވަތުވެސް މިއެވެ.

---

[40] نوح 3

އެދިޢާރު ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ...))[41] "އަދި ކޮންމެ އުއްމަތަކަށްވެސް ރަސޫލެއް ފޮނުއްވީމެވެ. (މިހެން ގޮވާލައްވަމުންނެވެ.) ﷲއަށް (އެކަނި) އަޅުކަންކުރާށެވެ. އަދި ޠާޣޫތުން ދުރުހެލިވާށެވެ!"

އެހެންކަމުން އެންމެހާ ރަސޫލުންގެ ދަޢުވަތު މިކަމުގައި ވެއްޖެއެވެ. އަދި ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ((فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ))[42] "ފަހެ، މި ގެފުޅުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް އެއުރެން އަޅުކަން ކުރާހުށިކަމެވެ." އަދިވެސް ((إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلْدَةِ...))[43] "ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް أمر ކުރައްވާފައިވަނީ، މިރަށުގެ (އެބަހީ: مكة ގެ) ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރުމަށެވެ..." އަދިވެސް ((قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ۝لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ۝وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ))[44] "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ." އޭ ކާފިރުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗަކަށް، ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޅުކަމެއް ނުކުރައްވަމެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޅުކަންކުރައްވާ حقވަންތަ ﷲއަށް އަޅުކަންކުރާ ބަޔަކު ކަމުގައިވެސް ތިޔަބައިމީހުން ނުވަމުއެވެ." އަދިވެސް الفاتحة ސޫރަތުގައި ((إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ))[45] "އަޅަމެން އަޅުކަންކުރަނީ، ތިބާއަށެވެ. އަދި އަޅަމެން ވާދެނީ، ތިބާއާގެ ހަޟްރަތުންނެވެ." އަދިވެސް ((...فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ

[41] النحل 36

[42] قريش 3

[43] النمل 91

[44] الكافرون 1-3

[45] الفاتحة 5

عَلَيْهِ...)) [46] "ފަހެ، ކަލޭގެފާނު އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެއަށް ވަކީލު ކުރައްވާށެވެ! " އަދިވެސް ((وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ...)) [47] "އަދި الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށް ...ދެނުވީ، އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރައްވާފައެއް ނުވެއެވެ." އެ އާޔަތުގެ ނިހަޔަތަށް އަދި މިއުންމާ އާދަމްގެއިރުވެސް ޝަރުޢު ނޫނީ ބަޔާންކުރެވިފައިވަނީ މި ދަޢުވަތުގެ އަޞްލުހިފުމުގެ ބުނާދުނެވެ.

އެކަންކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް ތަޤުވާވެރިވެ ހިދާޔަތަށް

ތަބާވުމުގައެވެ. އަދި އެއީން ދީނުގެ އިސްލާމްގެ ފިޔަވައި ހިފުމުގައި ގޮތްމަތި އެއްކަލާނގެ ދީނަށް ފަސްދަރެއް ހެޔޮ ދުލުން ދެކެވުމުގައެވެ. އަދި ތަޤުވާގެ އަސްލަކީ އާދެ ފަރުން، ނުބައި އާދެ ބިރުގަ ވަދި ފަހުމްގެ ތަޤުވާވެރި ނަފްސާނީ ކަމުން ދުރުހެލިވުމުގައެވެ. އެކަނި އަމަލާ، ކަލަމުހަމަކުރެވެ. ދީނުގެ ގޮތުން.

އާދެ ދީނުގެއްޖެ އާދެ ފަރުން ދީނުގެ ހެޔޮކަން ތަޤުވާވެރި ކަލަމުހަމަ ދީނަކަށެވެ. އަދި އެދުވަހުން، الله މަގުފުޅުން އާދެ ޝަރުޢު ކުރުނ ދީނަކާއި ހިދާޔަތާއި ޝަރުޢު ގުޅުމަށް ސަލާމަތާއި ނުވެއެވެ. އަދި ދަރުމަތަކީ މުސްލިމުން ދީނުގެ ހެޔޮކަމަކަށް އިމާންވެއްޖެ ދުރުހެލި އުފުލުންވެ ދިނެ ބަރަކާތެވެ. والله أعلم.

وَصَلَّى اللهُ وَسَلَّمَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِيْنَ. آمين.

[46] هود 123

[47] البينة 5